

ÂŞIK ALİYÂR'IN KONYA ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. Sınan GÖNEN
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
sgonen@selcuk.edu.tr

Özet

Âşıklık geleneği içerisinde Konya'nın önemli bir yeri vardır. Tarihî süreçte Âşık Ömer, Âşık Şem'î, Silleli Surûrî gibi birçok âşığa mekân olan Konya'da, son yıllarda geleneği devam ettirmeye gayret eden önde gelen âşıklardan biri de Âşık Zikri Aliyâr'dır. Bu makale, Âşık Aliyâr'ı etraflıca bilim dünyasına tanıtarak onun Konya âşıklık geleneği içerisindeki yerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Aşağıda onun hayat hikâyesiyle birlikte, sanat anlayışına yer verilerek farklı türdeki şiirlerinden örneklerle makale tamamlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Zikri Aliyâr, âşık, gelenek, şiir.

THE PLACE OF ASHIK (MINSTREL) ALİYÂR WITHIN THE ASHIK TRADITION OF KONYA

Abstract

Konya has a significant place within the Ashik-minstrel tradition. Konya has been home to various ashiks such as Ashik Omer, Ashik Şem'î and Surûrî of Sille throughout history. In recent years, one of the prominent ashiks, who endeavours to continue the tradition, is Ashik Zikri Aliyâr. This paper aims to introduce Ashik Aliyâr to the world of the science of literature in detail and to determine his place within the Ashik tradition of Konya. His understanding of the art of music will be described below together with his life story and the paper will be completed with examples from his poems of different styles.

Key words: Zikri Aliyâr, ashik, tradition, poem.

GİRİŞ

Âşık edebiyatı, yüzyıllar öncesine köklerini salan, millî kültürümüz içerisinde ayrı bir yer edinen edebiyat koludur. Bu edebiyat kolu günümüzde de canlılığını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu geleneği ayakta tutan ve devam ettirmeye çalışan temsilcilerin bu noktada önemli rolü vardır. Bu temsilcileri, yani âşıklarımızı; irticalen şiir söyleyebilen, saz çalabilen, gerektiğinde atışma yapabilen, hikâye tasnif edebilen, geleneğin içinde yetişen ve geleneğin birçok farklı türünde ürünler verebilen şairler diye tanımlayabiliriz.

Elbette âşıklığı elde etmek, yeteneğin yanında belirli bir kültürün içerisinde yoğrulmayla da ilgilidir. “Âşık; sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine ‘âşıklık-âşıklama’, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de ‘âşıklık geleneği’ adı verilir.” (Artun, 2005: 1) Geleneğin içerisinde âşık olabilmenin birçok farklı yolu olduğunu görürüz. Bunlar usta-çırak ilişkisi, bade içerek âşık olma, babadan oğula âşıklığın geçmesi vb. Âşık bir yolda ya da bir kolda kendini yetiştirecek ve geleneğin çerçevesini çizdiği yönde ürünler verecektir. Verdiği ürünlerin farklı dallarda olması âşığın gücünü ortaya koyacaktır. Örneğin, atışma yapabilmesi, irticalen şiir söyleyebilmesi, lebdeğmez söyleyebilmesi, hikâye tasnif edebilmesi ve türlerde örnek verebilmesi vb. onun gücünü belirleyen ölçütlerdir.

Bu kültürel yoğrulma noktasında, belirli bölgelerin ve illerin ayrıca öne çıktığı da görülür. Örneğin ülkemizde Erzurum ve Kars dolayları âşıklık geleneğinde ön plana çıkan yörelerimizdir. Bu yörelerimizi Çukurova bölgesi takip eder. Devamında ise Konya, Sivas vb. iller gelir. Ayrıca, Erzurum (Özarlan, 2001), Sivas (Kaya, 1994), Adana (Artun, 1996; Çopuroğlu, 1998), Yozgat (Oğuz, 1994) ve Konya (Ayva, 2005) âşıklık gelenekleri üzerinde kapsamlı bilimsel çalışmalar da yapılmıştır.

Orta Anadolu ili olan Konya, âşıklık geleneği içerisindeki yerini iki önemli görevi üstlenmesiyle kazanmıştır. Özellikle, 1966 yılından beri devam eden ve bu yıl 42. düzenlenen Konya Âşıklar Bayramı bir taraftan Konya’ya önem katarken, bir taraftan da bu geleneğin ülkemizde devam etmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Ayrıca Konya’da tarihî süreçte âşıkların uğrak yeri olan Âşık Dertli’nin sahibi olduğu Türbe kahvesi ile Ayakçı kahvelerinin de katkısı büyüktür (Günay, 2005: 75).

Ülkemizde âşıklar bayramı ilk olarak Ahmet Kutsi Tecer tarafından 1931 yılında Sivas’ta düzenlenmiştir. Ancak süreklilik arz etmesi ve bir geleneğe dönüşmesi Konya’da olmuştur. Her yıl Konya’ya 40 civarında âşık davet edilerek bu bayram coşkuyla kutlanmıştır, burada âşıklarımız hünelerini göstermişlerdir. Çeşitli dallarda yarışmalar düzenlenmiş, Mevlâna türbesinin âşıklarımızca ziyaretiyle bayramlar sona ermiştir.

Bu dallar şöyle sıralanabilir: Atatürk'e Sazla Değiş, Atışma Dalı, Cinaslı Şiir Dalı, Cinaslı Türkü Dalı, Doğmaca Şiir Dalı, Doğmaca Türkü Dalı, Dudakdeğmez/Lebdeğmez Dalı, Halk Şiiri Mizah Dalı, Hikâyeli Türkü Dalı, Jüri Özel Ödülü, Koçaklama Dalı, Konya Şiiri (Yakma Türkü) Dalı, Meydan Atışması Dalı, Muamma Dalı, Sazlı Güzelleme Dalı, Sersuhâne Dalı, Sözlü Güzelleme Dalı, Şiir Dalı, Şiir Okuma Dalı, Türkü Dalı, Türkü Yakma Dalı, Usta Âşık Armağanı, Usta Malı Türkü Dalı, Yılın Dokuz Şiiri, Yılın En Güzel Yedi Atatürk Şiiri Dalı, Yılın Yedi Şiiri Dalı (Ayva, 2005: 135).

Âşıklar bayramıyla ülkemizdeki âşıklık geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan Konya'da 17. yüzyıldan günümüze Âşık Ömer, Âşık Şem'î, Silleli Sururî, Âşık Mehmet Yakıcı gibi birçok âşık yetişmiş; bugüne geldiğimizde geleneğin yaşayan temsilcileri olarak Âşık Aliyâr, Âşık Ataroğlu, Âşık Coşkunî, Âşık Diyarî, Âşık Edibî, Âşık Garip, Âşık Hanoğlu, Âşık Hasan, Âşık Hikmetî, Âşık Hüseyin, Âşık Kadioğlu, Âşık Karaçay, Âşık Meramî, Âşık Nuri Şahinoğlu, Âşık Özhanî, Âşık Salihî, Âşık Ünvanî, Derviş Ozan ve Öksüz Ozan isimleri sayılabilir (Ayva, 2005). Bu âşıklar içerisinde Konya'da yaşayan isimlerden biri de Âşık Zikri Aliyâr'dır. Günümüzde bu geleneği devam ettirmeye çalışan âşıklardan biri olan Âşık Zikri Aliyâr aşağıda etraflıca tanıtılmaya çalışılacaktır.

1. HAYATI ETRAFINDA

1. Doğumu

Âşık Zikri Aliyâr 02.07.1958 tarihinde Erzurum'un Narman ilçesine bağlı Toygarlı köyünde, orta hâlli çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası Bahri Hoca adıyla bilinen Bahri Alyar'dır. Annesi ise ev hanımı olan Hatice Hanım'dır. Bahri ve Hatice Alyar'ın âşığımızdan başka altı çocuğu daha vardır. Âşığımız bunlar içerisinde en küçük olanıdır.

1.2. Çocukluğu ve Öğrenimi

Âşık Zikri Aliyâr'ın çocukluğu köyünde geçmiştir. İlkokul öğrenimine köyünde başlayan âşığımız, ilkokulun beşinci sınıfını Pasinler İbrahim Hakkı İlkokulu'nda bitirmiştir. Daha fazla öğrenim görememiştir.

1.3. Askerliği

Âşık Zikri Aliyâr askerliğine 6 Kasım 1980 yılında, Ankara Etimesgut'ta Muhabere Birliği'nde acemi eğitimiyle başlamış; daha sonra Konya Muhabere Taburu'nda askerliğini tamamlamıştır. Nizamiyeden ilk girişinde bir komutanı ona nereli olduğunu sormuş ve âşığımızın Erzurumlu olduğunu duyunca, "Sen, iyi türkü söylersin." diyerek onun âşık olduğunu öğrenmiş, bando bölüğünden bir saz getirterek âşığımızdan çalıp söylemesini istemiştir. Âşığımız burada aşağıdaki şiirini irticalen söylemiştir:

*Bilmem ne çalayım ne söyleyeyim
Komutan kaşını çatar mı bilmem
Elime verdiniz kırık bir sazı
Acaba saz mıdır gitar mı bilmem*

*Bir Türk Mehmediyim yücedir şanı
Vatanıma kurban bu şirin canım
Size kurban olam ey komutanım
Benim askerliğim biter mi bilmem*

*Der Aliyâr bu dünyada n'eyleriz
Canımız vatana kurban eyleriz
Daha sonra yine çalar söyleriz
Şimdilik üç kıta yeter mi bilmem*

1.4. Evliliği ve Çocukları

Âşık Zikri Aliyâr 7 Kasım 1982 tarihinde ev hanımı olan Şahizer Hanım'la evlenir. Bu evliliğinden beş kızı olur. En büyük kızı Özlem (evli), ikinci kızı Tuğba (evli), üçüncü kızı Hilal (evli), dördüncü kızı Mehtap, en küçük kızı ise Şeyda'dır. En büyük kızı Özlem'in üç yaşında Ebrar adında bir çocuğu vardır. Şiirlerinde beslendiği kaynaklardan biri de âşığımızın, çocuklarına duyduğu sevgidir. Aşağıdaki dörtlük bu hususu örneklendirmektedir:

*Veda eylemişim nazlı yârıma
Üç kez döndüm baktım çocuklarıma
Can dayanmaz benim ahuzarıma
Yaurular burnumda tüttü bu akşam*

Söz evlilikten açılınca âşığımız, günümüzde sağlam temeller üzerine kurulmayan evlilikleri şöyle hicveder:

*Anayı babayı dinlemiyorlar
Bunun da adına moda diyorlar
Gençlere ne desek anlamıyorlar
Bunun da adına moda diyorlar*

1.5. Mesleği

Âşığımız askerlik görevini yerine getirinceye kadar köyünde çiftçilik ve çobanlık yapmıştır. Askerlik dönüşünde asıl mesleği olacak inşaat ustalığına başlamıştır. Uzun yıllar inşaat ustalığı yaptıktan sonra 1998 yılında Konya Ticaret Odası'nda görevli olarak çalışmaya başlamış ve buradan 2005 yılında emekli olmuştur. Bugün emekli olan âşığımız sadece âşıklıkla uğraşmaktadır. Ayrıca âşığımız 1985 yılından itibaren Konya merkez Karatay ilçesinde ikamet etmektedir.

2. ŞİİR SÖYLEMEYE BAŞLAMASI

Âşık Zikri Aliyâr, âşıklığa ilk adımını babası sayesinde atmıştır. Zira âşığımız bu konuda şunları söylemektedir: *"Benim halk ozanı olmamda babamın da çok katkısı olmuştur. Çünkü Erzurum'un Narman kazasının Samikale köyünde 1862-1915 yıllarında yaşamış büyük ozan Âşık Sümmanî'nin oğlu Şevki Çavuş'un en yakın arkadaşı idi babam. Âşık Sümmanî'nin eserlerini, türkülerini biliyordu. Bundan dolayı benimde âşık olmamı babam istiyordu. Babamın sesi çok güzeldi. Âşık Sümmanî'nin ve Karanlı Şenlik'in eserlerini, Erzurumlu Emrah'ın deyişlerini söylerdi."*

Âşığımız, eğitimine devam etmemesini de türkü söylemesine ve âşıklık sevdasına bağlar. Bölgede âşık kahvehanelerinin çok olması âşığımızı her zaman buralara celbetmiştir. Burada Âşık Reyhanî, Âşık Mevlüt İhsanî, Nusret Sümmanoğlu ve Âşık Nuri Çırağı gibi ustalardan etkilenmiştir. Ama onun asıl ustası Âşık Yaşar Reyhanî'dir.

Âşığımızın bu yeteneği daha ilkokul çağlarında kendini göstermiştir. Okulda müzik kolu başkanlığı yapan âşığımız ilk şiirlerini ilkokul dördüncü sınıfta yazmaya başlamıştır. 1968 yılında Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün düzenlemiş olduğu şiir yarışmasına katılmış ve ödül almıştır. Orada söylediği şiirinin aklında kalan tek dördlüğü şudur:

*Bin dokuz yüz yirmi üçte
Şükür geldin Cumhuriyet
Türkiye'mde baştan başa
Bizim oldun Cumhuriyet*

Bugün âşığımız, başta divan olmak üzere atışma, türkü, lebdeğmez ve koçaklama dallarında âşıklığını başarı ile yürütmektedir. Özellikle atışma dalında özgün eserleriyle ün yapmıştır. 1985 yılından beri Konya Âşıklar Bayramı'na katılmaktadır.

2.1. Mahlası

Âşığımız şiirlerinde mahlas olarak Âliyâr'ı kullanmaktadır. Bunun da sebebini kendisi şöyle açıklamaktadır: *"Mahlasım olarak soyadım olan Aliyâr'ı kullanıyorum. Benim asıl soyadım Alyar, ancak -i harfini joker olarak kullanıyorum. Çünkü Alyar olarak kullansam şiirde, türkü söylerken, atışma yaparken hece ölçüsü eksik geliyor. Aliyâr deyince hece ölçüsü tam geliyor."* Ayrıca bazı şiirlerinde mahlasını Âşık Aliyâr şeklinde de kullanmaktadır. Aşağıda her ikisine de örnek olmak üzere iki mahlas dördlüğü yer almaktadır:

Aliyâr kaderim böyle yazıldı
 Mezarımız gurbet ele kazıldı
 Delikli demir çıktı mertlik bozuldu
 Köroğlu'nun Çamlıbel'i susmuştur

...
Âşık Aliyâr'ın bu bahtı kara
 Bu gönlüme açtı onulmaz yara
 Eşit göz ile bak tüm insanlara
 Fakir zengin diye seçme sakın ha

2.2. Saz Çalabilmesi

Âşıklık geleneğinin ayrılmaz maddî unsuru sazdır. Âşık deyince akıllara hemen saz ve söz gelmektedir. Ancak bilinmelidir ki, âşıkların hepsi saz çalamamakta, saz çalsa bile irticalen şiir söyleyememektedir. Âşık Aliyâr hem saz çalabilmekte, hem de saz eşliğinde irticalen şiir söyleyebilmektedir.

Âşığımızın dert arkadaşı elinden ayırmadığı sazıdır. Nereye gitse onu da yanında taşır ve sazı onun ayrılmaz parçası hâline gelmiştir. Elbette bu yakın birliktelik şiire de dökülmüştür:

Ağladım yaş ile doldu gözüm
 Diyarı gurbette yanıyor özüm
 Dert ortağım benim kederli sazım
 Aliyâr saz çalar bayram olanda

2.3. Şiirleri

Âşık Zikri Aliyâr'ın bugün 100'e yakın şiiri bulunmaktadır. Elimizdeki şiirlerinin 26'sı 8'li, 65'i 11'li, 3'ü de 15'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. Âşığımızın şiirleri birçok antoloji ve dergide yayımlanmıştır. Bu antolojilerden bazıları şunlardır:

Feyzi Halıcı, *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri / Güldeste*, Ankara 1992, 674 s. (Atatürk Kültür Merkezi yay. *Allah'ım* adlı şiiri, 42. s.)

Kültür Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu, 1994-1995 Yılları, *Halk Şairleri Arası Aile ve Toplum İle Hoşgörü Konulu Şiir Yarışmaları*, Ankara 1997, 142 s. (Kültür Bakanlığı yay. *Ne Güzel* adlı şiiri, 75. s.)

Kültür Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu, *Cumhuriyetin 70. Yıldönümü Dolayısıyla Halk Şairleri Arası "Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi" Konulu Şiir Yarışması*, Ankara 1995, 84 s. (Kültür Bakanlığı yay. *Cumhuriyet ve Demokrasi* adlı şiiri, 13. s.)

Bekir Sami Özsoy (hızl.), 90. *Zafer Yıldönümünde Çanakkale/Hatıralar-Şiirler-Destanlar*, Konya 2005, 287 s. (Dizgi Ofset, *Çanakkale Geçilemez* adlı şiiri, 281. s.)

Hikmet Elitaş (hzl.), *Gönül Diliyle / Yûnus ve Karaman*, Karaman 2006, 159 s. (Damla Ofset, Karaman'ın adlı şiiri, 110. s.)

Âşığımızın Feyzi Halıcı'nın yayın hayatına devam ettirdiği *Çağrı* dergisinde birçok şiiri yer almakla birlikte, yerel ve ulusal birçok dergide de şiirleri yayımlanmıştır. Ayrıca hakkında 2003 yılında Prof. Dr. Ali Berat Alptekin danışmanlığında Abdulkerim Akar tarafından bir lisans tezi (101 s.) hazırlanmıştır. Burada âşığımızdan ve sanatından kısaca bahsedildikten sonra 72 şiirine yer verilmiştir.

3. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Ölçü Yapısı

Âşık Zikri Aliyâr şiirlerinde üç çeşit hece ölçüsü kullanmıştır. Şiirlerinde en fazla kullandığı hece ölçüsü 11'li (65 şiir) hece ölçüsüdür. Bunun yanında 8'li hece ölçüsü (26 şiir) ve 15'li hece ölçüsünü de (3 şiir) kullanmıştır.

3.2. Durak Yapısı

Şiirlere durak açısından baktığımızda 8'li hece ölçülülerde 4+4 ve 5+3, 11'li hece ölçülülerde 4+4+3 ve 6+5 şekilleri karşımıza çıkmıştır. Ayrıca, 15'lilerde ise 8+7'li durak yapısı vardır. Aşağıya bu durak yapılarını bünyelerinde barındıran şiirlerden örnekler alıyoruz:

Şairlerin / bestesine
Güzellerin / destesine
Ozanların / listesine
Yazdın bahtı kara beni

Umut duvarım / yıkıldı
Hayat temelim / söküldü
Saçlarım erken / döküldü
Yoksa ben mi tez kocaldım

Televizyon / bir kısmına / yaradı
Bir kısmı da / kültürünü / aradı
Sanatçılar / türedi de / türedi
Televizyonun bana ettiğine bak

Yıkıldı umutlar / başladı keder
Enkazı bırakan / sılıya gider
Gölcük Kocaeli / hep aynı kader
Deprem Marmara'yı virane etti

Bu bir gönül muhabbeti / âşıklar kahvesinde
Milletin gerçek sanatı / âşıklar kahvesinde
Vatan millet bayrak diye / çarpıyor yüreğimiz
Vardır yürek harareti / âşıklar kahvesinde

3.3. Kafiye Yapısı

Âşık Zikri Aliyâr şiirlerinde ahenk unsurlarından kafiyei ustaca kullanmıştır. Aşağıya her bir başlığa örnek olmak üzere birer dördlüğü alıyoruz. Ancak bazı dördlüklerinde yarım kafiyei daha zayıf bir kafiye kullanmıştır. Şüphesiz bu tür kafiyei birbirine yakın sesler (ş-ç; m-n; r-l; ğ-v) arasında gerçekleştiğini ve daha ziyade kulak için yapıldığını söylemeliyiz.

Yarım kafiyei daha zayıf olan kafiye (Çeyrek kafiye):

Bu kader başıma gör neler açtı
Bu yüreğim senin aşkıyla pişti
Gönül bir kuştı kafesten uçtu
Durup arkasından bakma sevdiğim

Yarım kafiye:

Bazen yürür idim bazen koşardım
Dere gibi çağlar idim coşardım
Bir zamanlar kaynar idim taşardım
Benim hararetim geçmişte kaldı

Tam kafiye:

Her âşığın başka bir derdi vardı
Sevdanın kılıcı bağrımı yardı
Burada başımı deliler sardı
Orada da varsa tut gönder gelsin

Zengin kafiye:

Serhat bir ilimiz güzel bir yöre
Merak eden beyler gele de göre
Hep aynı gelenek hep aynı töre
Yarışır ozanlar meydan Kars'tadır

Redif Yapısı: Âşık Zikri Aliyâr mısra sonlarında kafiyei sonra sık sık rediflere de başvurmuştur. Aşağıya şiirlerde ek ve kelime şeklinde yer alan rediflerden farklı birer örnek alınmıştır:

Ek şeklinde olan redif:

Önde idim arka safa attılar
Dertlilerin sırasına kattılar
Cevher idim hurdacıya sattılar
Altın idim pul ettiler sevdiğim

Kelime şeklinde olan redif:

Çiçeklerin açar solar **bir zaman**
Rüzgar otlarını yolar **bir zaman**
Çoban kavalını çalar **bir zaman**
Koyun kuzu sarmış düşünüşü dağlar

3.4. Şiirlerinde Kullandığı Atasözü ve Deyimlerden Örnekler

Âşık Zikri Aliyâr, şiirlerinde atasözlerimizden ve özellikle deyimlerimizden yararlanmıştır. Aşağıda, "kül olmak" ve "yüreğinin yağı erimek" deyimleriyle, "Ne ekersen onu biçersin" şeklinde birçoğumuzun bildiği atasözümüzün mısralara bürünmüş hâli örnek olarak yer almaktadır:

Kül oldum ben aşkınla yana yana
İster beni anla istersen kına
Yapmıştın gönlümde bir küçük bina
Gel sen bu binayı yıkma sevdiğim

Başımı duman bürüdü
Yüreğim yağı eridi
Yıllar mı çabuk yürüdü
Yoksa ben mi tez kocaldım

Aliyâr sözlerim gerçek
Ne ekerek onu biçek
Ben fidan öğretmen çiçek
Dalımda öğretmenim var

4. ŞİİRLERİNDE İŞLEDİĞİ KONULAR

Âşık Zikri Aliyâr, şiirlerinde genel olarak âşıkların ilgilendiği bütün konulara temas etmiştir. Ancak bazı konulara daha geniş yer vermiştir. Bunlar içerisinde gurbet ve Erzurum hasreti âşığımızın şiirlerinin geneline sinmiş bir hava edasındadır. Âşığımızın şiirlerinde işlediği konuları aşağıda örnek metinler eşliğinde irdelemeye çalıştık.

Erzurumlu olan âşığımız, hayatının büyük kısmını dışarıda geçirmiştir. Buradan hareketle âşığımız köyüne olan hasretini birçok şiirinde dile getirmiştir. Aşağıdaki dördlüğümüzde de gurbet acısını dile getirmektedir:

Zalim gurbet köyümü harap etti
Gidenler geriye gelmedi gayri
Göçünü yükleyen terk etti gitti
Bizim köyde kimse kalmadı gayri

Aşağıdaki dördlüğümüz de âşığımızın gurbet acısını dile getirdiği parçalardandır:

Yine ayrı düştüm nazlı yurdumdan
Kader gurbet ele attı bu akşam
Yavrularım ağladılar arkamdan
Babamız gurbet ele gitti bu akşam

Âşığımız memleketi Erzurum'u birçok şiirinde ele almıştır. Aşağıdaki örneğimizde de özlem memleket sevgisiyle birleşmiştir:

*Palandöken senin umut dağın
Hazineyle dolu hem solun sağın
Narman'dan geliyor peynirin yağın
Özledim ekmeğin aşın Erzurum*

Dağlar âşık şiirinde önemli motiflerden biridir. Dağlar geçit vermeyen yükseklikleriyle, üzerine çökmüş kara dumanlarıyla hep olumsuzlukları göğüslemişlerdir. Aşağıdaki örnek dördlüğümüzün alındığı şiirde de bu durum değişmemiş, âşığımız memleketi Narman'a gidemeyişini dağlardan bilmiştir:

*Yol verin de aşıp gidem Narman'a
Yine duman almış başını dağlar
Çok ozanlar türkü söyledi sana
Kim tarif eyledi kışını dağlar*

Sevdiğim adlı şiirinden aldığımız aşağıdaki örnek dördlüğümüzde âşığımız sevdiğini konu edinmekte ve sevdiğine şöyle seslenmektedir:

*Bu seveda kalbimi yaktı kül etti
Sen de aşkın ile yakma sevdiğim
Yaradan hak seni güzel yarattı
Başına gülleri takma sevdiğim*

Aşağıdaki örneğimizde de âşığımız sevgisiyle gurbet acısını birleştirmiş ve şiire dökmüştür:

*Kader hep ağlattı gurbet ellerde
Gözyaşımı sel ettiler sevdiğim
Kulaklarım ses de gözüm yollarda
Bir yabancı el ettiler sevdiğim*

Yakın tarihimizin şanlı zaferlerinden biri olan Çanakkale Muharebeleri, döneminde ve günümüze etkileriyle hâlâ zihinlerde tazeliğini korumaktadır. Orada verilen kutlu direniş âşığımızın gözünden de kaçmamıştır. Aşağıdaki dördlük Çanakkale Geçilemez adlı şiirinden alınmıştır:

*Yüce atam öyle dedi
Çanakkale geçilemez
Bütün Türklüğün feryadı
Çanakkale geçilemez*

Âşığımız ülke gündemiyle de yakından ilgilenmiştir. Aşağıdaki dördlük Demokrasi adlı şiirinden alınmıştır. Görüleceği üzere cumhuriyet ve demokrasi kavramları bir potada değerlendirilmiştir:

*Bir bahçe misali Türkiye'm
Çiçek cumhuriyet gül demokrasi
Atam dedi bu da benim hediyem
Arı cumhuriyet bal demokrasi*

Âşığımız eğitime ve öğretime çok düşkün biridir. Ayrıca eğitim camiasının temsilcileri öğretmenlere ayrı bir saygı ve sevgi duyar. Aşağıdaki dördlüğümüzde âşığımız öğretmenleri dile getirmektedir:

*İnsanı sevmeyi özden öğrendim
İçimdeki yanan közden öğrendim
Okuma yazmayı sizden öğrendim
Kalem öğretmenim el öğretmenim*

Aşağıdaki örneğimiz de, âşığımızın bir başka şiirinden seçilmiştir. Burada da âşığımız öğretmene olan sevgisini öğretmeni anlatarak dile getirmektedir:

*Öğretmen dediğin büyük bir isim
Öğretmen şiirim öğretmen sesim
Öğretmenler günü yirmi dört kasım
Gönül bahçesinde biten öğretmen*

Elbette âşığımız Erzurumlu'dur ama; hayatının büyük bölümünü Konya'da geçirmiştir ve hâlâ Konya'da ikamet etmektedir. Âşığımızın Konya'yı şiirlerinde ele almaması düşünülemezdi. Aşağıdaki dördlüğümüz Konya'yı konu alan şiirinden alınmıştır:

*Mevlâna diyarı erenler yeri
Akıyor manevi seli Konya'nın
Hayat bir çiçektir insanlar arı
Yazın kışın solmaz gülü Konya'nın*

Âşığımız bazı şiirlerinde âşık arkadaşlarıyla söyleşmektedir. Aşağıdaki örnek dördlüğümüzde de âşığımız Konya'da yaşayan Öksüz Ozan (Ahmet Yıldırım)'a seslenmektedir:

*Öksüz Ozan bu yıl kurban kesmedim
Bana üç dört kilo et gönder gelsin
Fazla geciktirme hemen paket yap
Acele postaya at gönder gelsin*

Vatanı bizlere emanet eden ve bu vatan uğrana canlarını feda edenlere ne kadar şükranlarımızı sunsak azdır. Aşağıdaki örnek dördlüğümüz bir vefa örneği olarak şehitlerimiz üzerine söylenen şiirden seçilmiştir:

*Elbetteki sizler ana yüreği
Bir şehit bir evin umut direği
İstiklal Savaşı bunun örneği
Bu vatan bölünmez şehitler ölmez*

2 Şubat 2004 tarihinde Konya'da feci bir şekilde yıkılan ve altında onlarca kişinin can verdiği Zümrüt Sitesi olayına âşığımız kayıtsız kalamamış ve o olayı anlatan bir şiir kaleme almıştır. Aşağıdaki dördlük bu şiirinden alınmıştır:

*Çalışırlar kazma kürek
Ne temel kalmış ne direk
Acı gözyaşları yürek
Dağlar Zümrüt Sitesi'nde*

Bazen de âşığımız hayatın gerçekleriyle yüzleşir ve iç dünyasını şiiriyle dışa vurur. Aşağıdaki dördlüğümüzde bu durumu örneklendirmektedir:

*İnsan bir arıdır hayat bir çiçek
Altyâr'da ektiğini biçecek
Bu dünyaya gelen bir gün göçecek
Hakikattan başka yolum yok benim*

Âşığımız, ozan adını verdiği arkadaşlarına kimi zaman şiirlerinde seslenmiş, bu arada seslenirken de âşıkları tasvir etmekten uzak durmamıştır:

*Ozanlar vatanın gonca gülüdür
Bu gonca gülleri solduramazlar
Gönülleri istek arzu doludur
Bunu da herkese bildiremezler*

20. yüzyıl âşıklık geleneği içerisinde en önemli şahsiyetlerin başında şüphesiz Âşık Veysel gelir. Âşıklık geleneğinin genç Cumhuriyet'le tekrar şekillenmesinde ve filizlenmesinde Âşık Veysel'in katkısı büyüktür. Elbette böyle bir ustanın kendinden sonra gelenlerce takdir görmemesi düşünülemezdi. Aşağıdaki dördlük ona atfen yazılan şiirden alınmıştır:

*Türkiye'min bülbülüydü bir zaman
Gönül bahçesinde öten Veysel'dir
Seni anıyoruz bizler her zaman
Şiire gözyaşı katan Veysel'dir*

Âşığımız dinî konulara da zaman zaman değinmiştir. Aşağıdaki örneğimiz de, âşığımızın divan türünde söylediği şiirinden seçilmiştir:

*İşte gerçekler ortada alamet İslam'dadır
Huzura refaha gider selamet İslam'dadır
Doğru çalış doğru kazan hile katma işine
Yemekle tüketemezsin huzur İslam'dadır*

Aşağıdaki dördlük âşığımızın televizyonu konu alan şiirinden alınmıştır. Televizyonun yararlarının yanında, zararları da şiirimizin ana fikrini oluşturmuştur:

*Neredeyse kimliğimi unuttum
Televizyonun bana ettiğine bak
Batı kültürünün ucundan tuttum
Televizyonun bana ettiğine bak*

Bir dönem ülkemizde çokça konuşulan konulardan biri de Van Gölü canavarıydı. Ara sıra da olsa şimdilerde televizyonlarda konunun işlendiğini görürüz. Âşığımız bu duruma kayıtsız kalamamış, aşağıya örnek dördlüğünü aldığımız, canavarı konu alan şiirini kaleme almıştır:

Akılın varsa sen o gölden hiç çıkma
Lüzumsuz işlere canını sıkma
Der Aliyâr sakın kusura bakma
Yazdım sana birkaç satır canava

*

Âşıklık geleneği içerisinde bugün Konya'nın önemli bir yeri vardır. Elbette Erzurum-Kars ve Çukurova bölgesinin âşıklık geleneği içerisindeki yeri yadsınamaz, ancak Konya da bu arada sayılmayı hak etmektedir. 43 yıldır Konya'da süregelen âşıklar bayramı ve Konya'da çalıp söyleyen âşıklar sayesinde Konya'da âşıklık geleneğinin canlı tutulması şehre bu önemin verilmesini sağlamıştır.

Konya âşıklık geleneğini oluşturan unsurların başında öncelikle geleneğin temel taşları olan âşıklarımız gelmektedir. Konya'da yukarıda da bahsedildiği gibi birçok âşık yetişmiş, hatta bugün bu âşıkların çırakları çalıp söylemektedirler. Elbette bir âşığın Konya âşıklık geleneği içerisinde kendine yer bulabilmesi için Konyalı olması gerekmez. Konya âşıklık geleneği içerisinde kendine yer edinebilmesi için şu hususları göz önünde tutmalıyız

- a. Konya'da ne zamandan beri yaşıyor?
- b. Konya'yı ne kadar benimsemiş ve Konya'da yaşayan âşıklarla ilişkisi ne durumdadır?
- c. Konya'da düzenlenen âşıklar bayramlarında kendine yer bulabiliyor mu?

Yukarıdaki sorular ışığında âşığımız Zikri Aliyâr'a baktığımızda, onun çıraklığını Erzurum'da geçirdiğini, ustalık ürünlerini ise Konya'da verdiğini görürüz. 1985 yılından beri de Konya'da yaşayan ve âşıklar bayramına katılan âşığımız kendine bugün gelenekte haklı bir yer bulmuştur. Ayrıca uzun yıllardan beri Konya'da yaşayan âşığımız, Konya'da çalışmış ve bu şehirde emekli olmuştur. Kızlarını burada evlendirerek âdeta Konyalı olmuştur. Zira biz âşığımız için Konyalı deyimini özellikle kullanmaktan kaçındık. Elbette o Erzurumludur, ancak Konya âşıklık geleneğini bugün için ayakta tutmaya çalışan âşıkların başında gelmektedir. Zira onunla beraber Âşık Ataroğlu, Öksüz Ozan, Âşık Özhanî ve Âşık Edibî bugün Konya âşıklık geleneğini canlı tutmaya çalışan âşıklarımızdandır ve bu saydığımız âşıklardan üçü de (Zikri Aliyâr, Öksüz Ozan, Âşık Edibî) Konyalı değildir.

Konya âşıklık geleneği içerisinde bugün önemli bir yere sahip olan Âşık Aliyâr'ın âşıklık gücünü oluşturan hususlar, yukarıda da görüleceği üzere şu başlıklar altında toplanabilir:

- a. Âşık Aliyâr ülkemizde âşıklık geleneğinin en güçlü yaşandığı coğrafyanın, yani Erzurum-Kars dolaylarının çocuğudur. Dolayısıyla geleneğin içinde doğmuş ve geleneğin içinde yoğrulmuştur.

b. Buradan hareketle güçlü âşıklardan Âşık Reyhanî'nin çırağı olmuş, Âşık Mevlüt İhsanî, Nusret Sümmanoğlu ve Âşık Nuri Çırağı'nın şiirlerini dinlemiş ve onlardan etkilenmiş, sanat hayatına yön vermesinde bu kaynaklar önemli olmuştur.

c. Daha sonra hayatının büyük bölümünü geçirdiği Konya'da geleneğin devam etmesi, âşığımızın sanat hayatını devam ettirmesine yardımcı olmuştur.

ç. Âşık Aliyâr saz çalabilen, irticalen şiir söyleyebilen, atışma yapabilen, lebdeğmez/dudakdeğmez söyleyebilen, divan okuyabilen ve âşık şiirinin hemen bütün türlerinde özgün ürün verebilen bir şahsiyettir.

Yukarıda sıraladığımız hususlar Âşık Aliyâr'ın sanat yaşamını oluşturan temel etkenler olarak karşımızda durmaktadır. Bu özellikleri onu güçlü bir âşık konumuna getirirken, ayrıca onun Konya âşıklık geleneği içerisinde de haklı bir yer edinmesini sağlamıştır.

5. ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

5.1. Sekizli Hece Ölçüsüyle Söylenen Şiir Örnekleri

YANARIM

Ömrüm gurbet elde geçti
Yanarım ona yanarım
Gençlik bir kuş gibi uçtu
Yanarım ona yanarım

Âşığın karalı bahtı
Sevda yüreğimi yaktı
Umutlarım boşa çıktı
Yanarım ona yanarım

Gurbette ömrüm söküldü
Gurbette belim büküldü
Genç yaşta saçım döküldü
Yanarım ona yanarım

Sarardı yaprağım soldu
Rüzgâr yaprağım yoldu
Meydan çakallara kaldı
Yanarım ona yanarım

Der Aliyâr gülemedim
Menzilimi bulamadım
Muradımı alamadım
Yanarım ona yanarım

ÖĞRETMENİM VAR

Her zaman onu anarım
Dilimde öğretmenim var
Ben bu aşk ile yanarım
Külümde öğretmenim var

Öğretmenler güldür solmaz
Öğretmensiz yüzler gülmez
Lezzetine doyum olmaz
Balımda öğretmenim var

Öğretmenler cevher dolu
Hepimizin eli kolu
Gösterirler doğru yolu
Yolumda öğretmenim var

Her gün içtiğim suyumda
Hem ahlakımda huyumda
Hem haftamda hem ayımda
Yılımda öğretmenim var

Aşk ile yanan özümde
Döner bakarım izimde
Mızrabımda hem sazımda
Telimde öğretmenim var

Aliyâr sözlerim gerçek
Ne ekersek onu biçek
Ben fidan öğretmen çiçek
Dalımda öğretmenim var

5.2. Onbirli Hece Ölçüsüyle Söylenen Şiir Örnekleri**BİZLERİZ**

Ozanlar vatanın bülbülleridir
Gönül bahçesinde öten bizleriz
Sevgi ile dolan gönülleridir
Aşkla yanıp yanıp tüten bizleriz

Bizim bu dünyada bir eşimiz yok
Örf âdetlerimiz kültürümüz çok
Sazlarımız yaydır sözlerimiz ok
Düşmanın gözüne batan bizleriz

Bir atom misali âşığın sazi
Ta arşılâya çıkar avazı
Ölür isek şehit kalırsak gazi
Al bayrak altında yatan bizleriz

Görünüşte bizler bir saf gibiyiz
 Hâlbuki biz birer sarraf gibiyiz
 Her birimiz birer esnaf gibiyiz
 İlim cevherini satan bizleriz

Aliyâr karalar bağlar gezeriz
 Coşkun sular gibi çağlar gezeriz
 Hem çalar hem söyler ağlar gezeriz
 Şiire gözyaşı katan bizleriz

SEVDİĞİM

Kader hep ağlattı gurbet ellerde
 Gözyaşımı sel ettiler sevdüğüm
 Kulaklarım ses de gözüm yollarda
 Bir yabancı el ettiler sevdüğüm

Benim ömrüm temelinden söküldü
 Sinem tarlasına tohum ekildi
 Yapraklarım birer birer döküldü
 Bir kurumuş dal ettiler sevdüğüm

Önde idim arka safa attılar
 Dertlilerin sırasına kattılar
 Cevher idim hurdacıya sattılar
 Altın idim pul ettiler sevdüğüm

Dostların elinden içerdim zehri
 Kurumak bilmiyor gözümün nehri
 Elin sitem sözü feleğin kahrı
 Saçım döküp kel ettiler sevdüğüm

Gurbet elin çiçekleri açmıyor
 Kelebekler kanatlanıp uçmuyor
 Der Aliyâr haftalarım geçmiyor
 Aylarımı yıl ettiler sevdüğüm

5.3. Diğer Türlerden Örnekler

DİVAN

İşte gerçekler ortada alamet İslam'dadır
 Huzura refaha gider selamet İslam'dadır
 Doğru çalış doğru kazan hile katma işne
 Yemekle tüketemezsin huzur İslam'dadır

Bu dünyayı insanlara bir imtihan yarattı
 Hazretî Ali gibi bir pehlivan yarattı
 Kainatta insanları ehli iman yarattı
 Ehlisünnet velcemaat fazilet İslam'dadır

Aliyâr der gafil olma bu dünyada ölüm var
Öğrenmek istersen eğer nice nice ilim var
Tarihe döner bakarsak yaşamış çok âlim var
Sen de oku sen de kazan keramet İslam'dadır

TÜRKÜ

Lanet olsun gurbet elin kârına
Her zaman zor gider işi gurbetin
Can dayanmaz hasret ahuzarına
Tükenmez gözünde yaşı gurbetin

Gurbet benim neyime
Kan damlar yüreğime

Gurbete göğsünü açanlar bilir
Gurbet köprüsünden geçenler bilir
Gurbet şerbetini içenler bilir
Zehirden acıdır aş gurbetin

Gurbet benim neyime
Kan damlar yüreğime

Âşık Aliyâr'ın ömrünü söker
Nice ak gelinler gözyaşı döker
Nice yavruların boynunu büker
Kaynasın toprağı taşı gurbetin

Gurbet benim neyime
Kan damlar yüreğime

LEBDEĞMEZ / DUDAKDEĞMEZ

Aldı da sazını düştü yollara
Âşık yola yol âşığa ne dedi
Derdini söyledi esen yellere
Yel âşığa âşık yele ne dedi

Âşıkların ateş düşer özüne
Akar kanlı yaşı dolar gözüne
Derdini dökünce kırık sazına
Tel âşığa âşık tele ne dedi

Aliyâr derdini döker tellere
Derdini anlatır esen yellere
Âşık Leyla için düştü çöllere
Çöl âşığa âşık çöle ne dedi

ATIŞMA**Aliyâr:**

Dinle sözlerimi sen Ataroğlu
 Bostancıya tere satan çoğaldı
 Aslan yatağına çakallar doldu
 Yiğitlere kafa tutan çoğaldı

Ataroğlu:

Dinledim sözünü Âşık Âliyâr
 Çalışmadan yiyip yatan çoğaldı
 Hazırdan yiyenler ederler zarar
 İflas edenlerle batan çoğaldı

Aliyâr:

N'oldu be kardeşim bizlere n'oldu
 Güzelim İstanbul doldukça doldu
 İntihar etmesi gelenek oldu
 Boğaz köprüsünden atan çoğaldı

Ataroğlu:

Usandım kadere boyun burmadan
 Tez kocaldım muradıma ermeden
 Teknoloji ilerliyor durmadan
 Cebinde telefon öten çoğaldı

Aliyâr:

Aliyâr düşündü derine daldı
 Kültürü yaşatmak bizlere kaldı
 Bülbülün yerini kargalar aldı
 Bakın her tarafa öten çoğaldı

Ataroğlu:

Ataroğlu gönül kapısını açar
 Bu aşkın elinden kalmıştır naçar
 Bankayı boşaltan dışarı kaçar
 Batının yolunu tutan çoğaldı

KAYNAKÇA

- AKAR, Abdulkerim (2003), *Âşık Aliyâr / Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Konya. (Selçuk Ü. yayımlanmamış lisans tezi)
- ARTUN, Erman (1996), *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani*, Adana, Adana Valiliği İl Kültür Md. yay.
- ARTUN, Erman (2005), *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, İstanbul, Kitabevi yay.
- AYVA, Aziz (2005), *Konya Âşıklık Geleneği ve Âşık Ataroğlu Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Şiirlerinin Tahlili I*, Konya. (Selçuk Ü. yayımlanmamış doktora tezi).
- ÇOPUROĞLU, Kemal (1998), *Yukarı Çukurova'da Âşıklık Geleneği ve Âşık Eyyûbî*, Elazığ. (Fırat Ü. yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- [ERGUN], Sadettin Nüzhet-[UĞUR] Mehmet Ferit (2002) (hzl. Hüseyin Ayan), *Konya Vilâyeti Halkîyat ve Harsiyyatı*, Konya, Konya Valiliği İl Kültür Md. yay.
- GÜNAY, Umay (2005), *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara, Akçağ yay.
- KAYA, Doğan (1994), *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı*, Ankara, Cumhuriyet Ü. yay.
- OĞUZ, M. Öcal (1994), *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*, Ankara, Kültür Bakanlığı Hagem yay.
- ÖZARSLAN, Metin (2001), *Erzurum Âşıklık Geleneği*, Ankara. Akçağ yay
- Kaynak kişi: Bu makaleye Âşık Zikri Aliyâr kaynak şahıslık yapmış olup, makalede kullanılan bilgiler ve şiirler âşığımız tarafından verilmiştir.